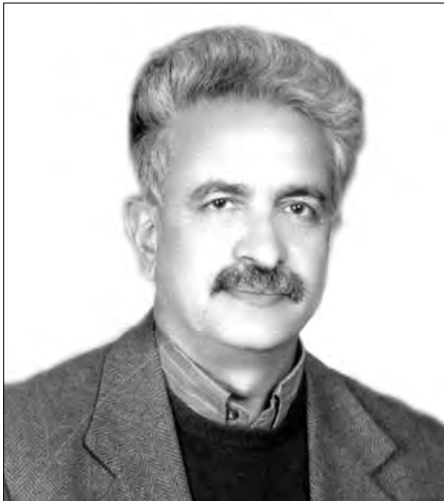

بخش کشاورزی ایران در سال ۸۹

خشکسالی پارسال، سرسبزی امسال

نگاه دکتر بهاء‌الدین نجفی، استاد دانشگاه شیراز و عضو هیأت تحریریه ماهنامه «اقتصاد ایران»

بهره بالا از ویژگی‌های چنین بازارهایی به شمار می‌روند. این امر بسیاری از کشاورزان کشور را با مشکل مواجه کرده است. مضاف بر آن، متأسفانه در بحث تخصیص اعتبارات، کشاورزان خرده‌پا علیرغم آن که نیمی از جمعیت این قشر را تشکیل می‌دهند، همواره درصد کمتری از اعتبارات را در اختیار داشته‌اند. علاوه بر این، بسیاری از وام‌های معوق بانک‌ها از بخش کشاورزی به کشاورزانی بر می‌گردند که سهم بیشتری را در بازار در اختیار دارند. در ارتباط با این امر و برای حل مشکل تأمین مالی کشاورزان، بسیاری از کشورهای جهان از طریق جمع‌آوری پس‌اندازهای روستاییان، تحت عنوانی همچون انجمن‌های اعتباری مستقل، شرکت‌های تعاونی و یا صندوق‌های اعتباری به تأمین مالی بخش کشاورزی پرداخته‌اند که این طرح‌ها با موفقیت همراه بوده‌اند. به نظر می‌رسد اتخاذ چنین رویکردی برای توسعه کشاورزی در ایران می‌تواند مثمرتر باشد.

چالش‌های ۸۹

با عنایت به تورم موجود در کشور و با توجه به آن که اجرای هدفمندسازی یارانه‌های انرژی در سال ۸۹ صورت خواهد پذیرفت، به طور حتم در سال جدید شاهد افزایش قیمت‌ها در کشور خواهیم بود. افزایش قیمت به کاهش قدرت رقابتی در بخش کشاورزی منجر خواهد شد که این مقوله، در حوزه صادرات کشاورزی اثرات منفی زیادی بر جای می‌گذارد. همچنین با افزایش هزینه‌های تولید که با یک تأخیر زمانی به مصرف‌کننده انتقال می‌یابند، وسوسه افزایش واردات در کشور بیشتر خواهد شد که برای رفع چنین مشکلی، علاوه بر بهینه‌سازی تعرفه واردات، باید وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و بازرگانی هماهنگی بیشتری با یکدیگر داشته باشند. در نهایت باید اذعان داشت که با جمع‌بندی مطالب فوق، سال دشواری در انتظار اقتصاد کشاورزی ایران خواهد بود که برای کنترل تبعات منفی آن باید سیاست‌های کلان مناسب و بجایی اتخاذ شوند. ■

آب‌رسانی و ماشین‌آلات کشاورزی از مصرف‌کنندگان عمده انرژی به حساب می‌آیند که افزایش قیمت سوخت‌هایی همچون گازوییل، از این نظر تأثیرات زیادی را بر کشاورزی داخلی خواهد گذاشت. البته به دلیل آن که طرح مذکور به صورت تدریجی اجرا می‌شود، تبعات آن نیز در برهه‌هایی از زمان به اقتصاد باز می‌گردد. علاوه بر مسایل مذکور، سیاست‌های مأخوذه دولت در این مقوله نیز از اهمیت بالایی برخوردارند. اگرچه آزادسازی قیمت‌ها در اقتصاد به عنوان پدیده‌ای مطلوب تلقی می‌شود، اما اگر دولت بخواهد پس از اعمال آزادسازی، قیمت‌ها را در سطح پایین نگه دارد، این مسأله سبب ضررهایی به تولیدکنندگان خواهد شد. با افزایش قیمت انرژی، هزینه‌های تولیدکنندگان افزایش می‌یابند که این افزایش قیمت به مصرف‌کننده منتقل می‌شود. اما اگر سیاست دولت، ثبات قیمت‌ها از طریق دخالت مستقیم و یا کاهش تعرفه‌ها و افزایش واردات باشد، طبیعاً چنین سیاستی به ضرر تولیدکنندگان داخلی تمام خواهد شد.

مشکل مالی کشاورز

توسعه سرمایه‌گذاری یکی از مواردی است که همواره در ارتباط با بخش کشاورزی مطرح بوده است. همواره در برنامه‌های توسعه، در ارتباط با بخش کشاورزی صحبت‌های خوبی بیان شده، اما متأسفانه هیچ‌گاه در عمل شاهد آن نبوده‌ایم که سرمایه‌گذاری‌های مناسبی در ارتباط با این بخش صورت پذیرند. این مسأله سبب شده تا بخش کشاورزی از بهره‌وری مناسبی برخوردار نباشد و به تبع آن نتواند به تقاضای روزافزون محصولات کشاورزی - که بر اثر افزایش جمعیت صورت می‌گیرد - پاسخ دهد. با توجه به این مسأله، دولت آسان‌ترین راه ممکن را برگزیده که آن هم کاهش تعرفه واردات و افزایش حجم آن به کشور است. اما باید گفت این مسأله راه درمان این مشکل نیست. علاوه بر موارد فوق، مشکلات مربوط به تأمین مالی کشاورزی، بخش دیگری از مشکلات کشاورزی در ایران هستند که راه حل علمی و قابل قبولی برای آن ارایه نشده است. در حال حاضر، علیرغم آن که فعالیت‌های بانک کشاورزی در سال‌های اخیر توسعه بیشتری یافته‌اند، اما هنوز یک خلأ در تأمین مالی بخش کشاورزی احساس می‌شود. بر اساس برخی مطالعات صورت‌گرفته، رقمی در حدود ۳۰ درصد از منابع مالی کشاورزی از بخش غیررسمی تأمین می‌شوند که طبیعاً وام‌های کوتاه مدت با

یکی از مهمترین مواردی که در سال ۸۸ مشکلاتی را برای بخش کشاورزی به وجود آورد، مسأله خشکسالی بود. کمبود بارندگی و دسترسی نامناسب به منابع آبی در ادامه سال‌های قبل، تا حدود زیادی بر کشاورزی کشور سایه انداخته که البته باید اذعان داشت این مقوله در قیاس با سال‌های گذشته از شدت کمتری برخوردار بوده، به طوری که در فصل پاییز شاهد بارندگی‌هایی بودیم که اثر مثبتی بر رشد تولیدات کشاورزی به همراه داشته است. اما سیاست‌هایی که در حوزه کلان بخش کشاورزی اتخاذ شده‌اند، موجبات نارضایتی بسیاری از کشاورزان را فراهم آورده‌اند. واردات محصولات باغی همچون میوه و یا واردات بسیار زیاد برنج، از مواردی بوده‌اند که علاوه بر نارضایتی کشاورزان، به بخش کشاورزی داخلی آسیب‌هایی وارد کرده‌اند. دلیل اصلی این مشکل را باید در عدم هماهنگی بین وزارت جهاد کشاورزی و وزارت بازرگانی که در دو سه سال گذشته کاملاً مشهود بوده است، جست‌وجو نمود و باید اذعان داشت که متأسفانه تاووم این عدم هماهنگی در چند سال گذشته، ضرباتی را بر کشاورزان کشور وارد آورده است. در این بین، گفتنی است نگاه وزارت بازرگانی بیشتر بر اساس حمایت از مصرف‌کننده استوار بوده است که این امر از نقاط ضعف کشاورزی ایران در سال ۸۸ به شمار می‌رود. مقولات اینچنینی با افزایش رشد واردات در کشور، تبعات منفی فراوانی را بر تولید داخل بر جای نهاده‌اند. به طور کلی، سیاست‌های اتخاذی بخش کشاورزی در سال ۸۸ تا حدود زیادی به سمت برخورد با مسایل مقطعی و روزمره پیش رفته‌اند و شاهد نگاهی بلند مدت در این حوزه نبودیم. همان‌طور که اشاره شد مشکلات کم‌آبی و خشکسالی هم که چند سالی است با آن مواجه هستیم از مهمترین مشکلات بخش کشاورزی به شمار می‌روند که باید برای حل این معضل، سرمایه‌گذاری‌های قابل ملاحظه‌ای در ارتباط با تحقیقات کشاورزی صورت پذیرند، اما متأسفانه شاهد چنین سرمایه‌گذاری‌هایی در کشور نبوده‌ایم.

یارانه‌ها و بخش کشاورزی

تصویب هدفمندسازی یارانه‌ها از مباحثی بود که در سال ۸۸ صحبت‌های زیادی را به همراه داشت. در این بین، علیرغم آن که یارانه‌های کشاورزی در سال ۸۹ همچنان تاووم خواهند داشت، اما بدون تردید اقتصاد کشاورزی کشور در سال ۸۹ از بحث هدفمندسازی یارانه‌های انرژی متأثر خواهد شد. به عنوان مثال در حال حاضر، پمپ‌های